

Självständigt arbete i fördjupningsämnet religion

15 högskolepoäng, grundnivå

Utmaningar, möjligheter och perspektiv i mångfaldspräglade klassrum i religionskunskap

*Challenges, opportunities, and perspectives in
religious education in multicultural classrooms*

Nermin Osman

Tasnim Iskandar

Ämneslärarexamen med inriktning mot arbete i
gymnasieskola, 300 högskolepoäng

Datum för slutseminarium: 15/1-26

Examinator: Bodil Liljefors Persson

Handledare: Douglas Mattsson

Förord

Detta arbete är skrivet av oss, Nermin Osman och Tasnim Iskandar och utgör ett självständigt arbete på grundnivå inom kursen SAG (Självständigt arbete grundnivå) med religion som förstaämne. Syftet med studien är att undersöka hur religionskunskapsundervisning i mångfaldspräglade klassrum framställs i tidigare forskning med särskilt fokus på didaktiska perspektiv, utmaningar och möjligheter. Arbetet har genomförts som en litteraturstudie och bygger på analys av vetenskapliga artiklar och avhandlingar inom religionsdidaktik.

Utgångspunkten har varit ett intresse för hur pluralism, sekularitet, kontroversiella frågor samt elevers olika livsåskådningar behandlas inom religionskunskapsundervisningen och vilka didaktiska implikationer detta får för undervisningens utformning.

AI-baserade språkverktyg har använts som stöd för språklig korrektur, exempelvis avseende grammatik, stavning och språkliga fel. Användningen har inte påverkat studiens innehåll, analys eller slutsatser vilka helt och hållet är vårt eget arbete.

Slutligen vill vi rikta ett stort tack till vår handledare Douglas Mattsson som handlett oss genom arbetet.

Innehållsförteckning

2. Bakgrund	7
3. Syfte och frågeställningar	10
3.1 Syfte	10
3.2 Frågeställningar	10
4. Metod	11
4.1 Sökord och sökningar	11
4.2 Urval och avgränsningar	12
4.2.1 Slutligt urval och motivering	13
4.2.2 Kompletterande urval	14
5. Resultat	15
5.1 Religionsundervisning i pluralistiska klassrum och sekulära normer	15
5.2 Kontroverser och didaktiska utmaningar i religionskunskap	18
5.3 Elevers perspektiv, erkännande och möjligheter i undervisningen	19
5.3.1 Elevers erfarenheter och positionering i religionskunskap	20
5.3.2 Erkännande, inkludering och möjligheter	21
6. Slutsats	24
6.1 Avslutande diskussion	29
6.2 Vidare forskning	29
Källförteckning	30

Abstract

Religionskunskapsundervisning i dagens skola bedrivs i allt högre grad i klassrum präglade av religiös, kulturell och livsåskådningsmässig mångfald, vilket medför särskilda didaktiska utmaningar. Syftet med denna studie är att undersöka hur forskning inom religionsdidaktik beskriver undervisning i religionskunskap i mångfalds- och pluralismpräglade klassrum, med fokus på vilka didaktiska perspektiv, normer, utmaningar och möjligheter som identifieras. Studien utgår från frågeställningarna vilka didaktiska perspektiv och normer som framträder i

forskning om religionskunskapsundervisning i pluralistiska klassrum samt vilka didaktiska utmaningar och möjligheter som lyfts i relation till dessa perspektiv. Arbetet genomförs som en litteraturstudie baserad på sjutton vetenskapligt granskade artiklar och bokkapitel från svensk och internationell religionsdidaktisk forskning, vilka har samlats in genom systematiska litteratursökningar i databaserna Scopus och ERIC och analyserats tematiskt. Resultaten visar att religionskunskapsundervisning i pluralistiska klassrum ofta präglas av spänningar mellan skolans sekulära normer och elevers religiösa erfarenheter, där återkommande didaktiska utmaningar rör stereotypa representationer av religion, elevers positionering som representanter för sin religiösa tradition samt hantering av kontroversiella frågor. Samtidigt framträder undervisningens möjligheter att fungera som en arena för dialog, erkännande och interkulturell förståelse när elevers livsåskådningar inkluderas genom medvetna didaktiska val. Studien drar slutsatsen att lärarens professionella omdöme, ämneskunskap och förhållningssätt är avgörande för att religionskunskap ska kunna bidra till inkludering och meningsfullt lärande i pluralistiska klassrum.

Nyckelord: Religion, mångfald, pluralism, mångkulturellt, religionsundervisning, didaktiska perspektiv, utmaningar, möjligheter, pluralistiska klassrum.

Keywords: Religion, multiculturalism, religious education, challenges, opportunities and didactic perspectives, diversity, pluralism, secularism

1. Inledning

I denna kunskapsöversikt belyser vi vilka didaktiska perspektiv och utmaningar som forskning inom religionsdidaktik identifierar i undervisningen i religionskunskap i pluralistiska klassrum. Varför just pluralistiska klassrum? Mot bakgrund av ökad kulturell, religiös och livsåskådningsmässig mångfald i svensk skola framstår pluralistiska klassrum som en särskilt relevant kontext att studera. Migration och globalisering har bidragit till att elever med olika religiösa traditioner, värdesystem och erfarenheter möts i samma undervisningssammanhang, vilket ställer nya krav på hur undervisning planeras och genomförs. I religionskunskap blir dessa frågor särskilt tydliga, då ämnet behandlar religion, livsfrågor och etik – innehållsområden som ofta berör elevers identitet och personliga övertygelser. I multireligiösa och multietniska klassrum behöver religionsundervisningen därför hantera både perspektivmångfald och potentiella spänningar, samtidigt som den ska vara saklig, icke-konfessionell och inkluderande. Detta gör undervisningsstrategier i pluralistiska klassrum till ett centralt fokusområde för religionsdidaktisk forskning, då lärarens didaktiska val får stor betydelse för elevers delaktighet, förståelse och möjligheter till meningsfullt lärande.

Pluralistiska klassrum består av elever med olika kulturella bakgrunder, traditioner och religioner. Migration är en av flera faktorer som bidrar till ökad kulturell mångfald i det svenska samhället. I artikeln *Educational Responses to Newly Arrived Students in Sweden: Understanding the Structure and Influence of Post-Migration Ecology* visar Jenny Nilsson och Nihad Bunar (2016) hur migration och globalisering under de senaste decennierna har skapat ett alltmer mångkulturellt samhälle i Sverige där skolan beskrivs som den samhällsarena som har anförtrots särskilt många uppgifter och ansvar i mötet med denna mångfald (Nilsson & Bunar 2015, s. 400). Detta kan ha påverkan undervisningens förutsättningar och ställer särskilda krav på hur innehåll, arbetssätt och bemötande utformas. Exempelvis lyfter Lgr 22 fram att undervisningen ska ta hänsyn till elevernas olika bakgrund och förutsättningar, vilket kan innebära att läraren behöver använda flexibla arbetsformer, varierade undervisningsmaterial och skapa dialog och reflektion för att elever med olika erfarenheter ska kunna delta (Skolverket, 2022, s.6). Undervisningen måste anpassas för att möta elevers olika perspektiv, till exempel genom att inkludera flera religioners synsätt vid teman om högtider eller etiska dilemman samt att tala om det vardagliga oftare, vilket ger

eleverna möjlighet att relatera undervisningen till sina egna erfarenheter och samtidigt utveckla förståelse för andras livsvärldar. Religionskunskap behandlar ämnesområden som religion, livsfrågor och etik, vilka ofta är nära kopplade till elevers identitet, värderingar och personliga erfarenheter. Detta gör undervisningen särskilt betydelsefull i klassrum präglade av religiös och livsåskådningsmässig mångfald, där olika perspektiv möts. Undervisningens utformning får därmed stor betydelse för elevers delaktighet, förståelse och möjligheter till dialog och inkludering (Skolverket, 2022, s. 6–7).

En forskare visar att religionsundervisning i pluralistiska klassrum kan skapa möjligheter till ökad förståelse och respekt mellan elever, men också innebära didaktiska utmaningar. Studien av Flenser (2015) pekar på att vad eleverna kan lära sig om religion och livsfrågor i religionskunskap påverkas av hur ämnet konstrueras i klassrummet samt av de tolkningsramar och normer som präglar undervisningen (Flensner, 2015, s. 56–63).

Det finns därmed ett behov av att sammanställa hur religionsdidaktisk forskning beskriver undervisning i religionskunskap i pluralistiska klassrum. En sådan översikt är relevant för att synliggöra återkommande didaktiska utmaningar och möjligheter, samt för att bidra med kunskap som kan vara betydelsefull för blivande religionslärare och för undervisningens praktiska utformning.

2. Bakgrund

Detta ämne valdes i syfte att undersöka hur religionsundervisning i pluralistiska klassrum kan bidra till förståelse och respekt mellan elever med olika religiösa, kulturella och livsåskådningsmässiga bakgrunder, men också vilka utmaningar och konflikter som kan uppstå i undervisningen. Religionskunskap är i detta sammanhang ett särskilt relevant ämne, då det behandlar frågor om värderingar, identitet och etik samt syftar till att ge elever förutsättningar att möta och förhålla sig till olika religiösa och kulturella perspektiv i samhället (Skolverket, 2022 s.11). Liknande frågor om erkännande och tillhörighet lyfts av Christopher Ali Thorén i avhandlingen *Muslimerna, skolan och förorten*, där han beskriver hur muslimer, trots att de är en etablerad och synlig del av det svenska samhället, ännu inte har fått en självklar plats i institutioner som skolan. Detta tar sig uttryck i att muslimsk närvaro och religiösa praktiker återkommande blir föremål för ifrågasättanden, regleringar och politisering, samtidigt som sekulära normer framstår som neutrala och självklara. Därigenom belyser Thorén den komplexa kontext inom vilken undervisning i pluralistiska klassrum bedrivs, där processer av inkludering och andrafiering pågår parallellt och där undervisningen formas i ett spänningsfält mellan likvärdighet, erkännande, sekulär neutralitet och elevers levda religiösa erfarenheter (Thorén, 2024, s. 25–28).

Ämnet religionskunskap har som uppdrag att ge eleverna kunskap om olika sätt att förstå världen och människans villkor samt att bidra till utvecklingen av förståelse, tolerans och respekt i ett samhälle präglad av mångfald. I läroplanen betonas att undervisningen ska vara saklig, allsidig och icke-konfessionell samt vila på grundläggande demokratiska värden såsom alla människors lika värde och respekt för olikheter (Skolverket, 2022). Dessa normer och värderingar utgör en central del av skolans uppdrag, men kan samtidigt, som Christopher Ali Thorén visar, påverka muslimska elevers situation i skolan. Thorén beskriver hur sekulära normer i skolan, såsom föreställningen om religion som en privat angelägenhet och undervisningspraktiker där religiösa uttryck förväntas hållas utanför klassrummet, formar skolans vardag. Dessa normer bidrar till att muslimska elever ibland upplever att exempelvis bön, slöjbärande eller fasta problematiseras och att deras religiösa identitet därmed ifrågasätts (Thorén, 2024, s. 3, 26–27).

I dagens skola möter lärare elever med en stor variation av religiösa, kulturella och livsåskådningsmässiga erfarenheter. I religionsdidaktisk forskning beskrivs pluralistiska klassrum som sammanhang där elever med olika religiösa tillhörigheter och erfarenheter möts (Thorén, 2024, s. 28). Pluralismen i skolan handlar både om migration och om att fler elever har individualiserade och sekulariserade sätt att se på livet. I dessa klassrum förekommer olika perspektiv på religion, tro, identitet och värderingar, vilket kan påverka undervisningens innehåll och genomförande. Som Thorén (2024, s. 28) skriver:

“Sweden’s young Muslims are judging themselves and being judged by others in terms of both ‘Swedish’ and ‘Muslim’ standards. [...] This sort of balancing act can (but does not necessarily have to) be a cause of psychological anxiety and social discomfort, because following the prescriptions of the one category might violate the prescriptions of the other.”

Med “Swedish standards” syftar Thorén på de normer och värderingar som dominerar i den svenska skolan och samhället, såsom sekularitet, individualism och föreställningar om neutralitet och likabehandling. Med “Muslim standards” avses de religiösa och kulturella normer som är kopplade till muslimsk identitet och praktik, exempelvis synen på religiösa plikter och klädsel. Thorén visar därmed hur muslimska elever ofta befinner sig i ett spänningsfält mellan skolans sekulära majoritetsnormer och religiösa normer som är betydelsefulla i deras vardagsliv. Anpassning till det ena normsystemet kan uppfattas som ett avsteg från det andra, vilket innebär att elever både bedömer sig själva och bedöms av omgivningen utifrån delvis motstridiga förväntningar.

Detta påverkar i sin tur undervisningens innehåll och genomförande, genom att frågor om religion och identitet riskerar att behandlas försiktigt, distanserat eller främst på ett abstrakt plan, samtidigt som elevers levda erfarenheter i mindre utsträckning ges utrymme i klassrumspraktiken. Därmed skapas didaktiska utmaningar i arbetet med att förena krav på neutralitet med behovet av erkännande och inkludering (Thorén, 2024, s. 27–28).

Den samlade forskningen som hittills analyserats pekar på att religionsundervisning inte enbart formas av styrdokument och ämnesinnehåll, utan också av klassrummets sociala sammanhang, lärarens didaktiska val och de normer som präglar undervisningspraktiken. I pluralistiska klassrum kan konflikter uppstå mellan olika uppfattningar om religion, sekularitet och objektivitet, vilket ställer krav på lärarens professionella omdöme. Samtidigt

framhålls vikten av att undervisningen utformas på ett sätt som tar elevers erfarenheter på allvar utan att vara konfessionell.

3. Syfte och frågeställningar

3.1 Syfte

Syftet med denna kunskapsöversikt är att belysa hur forskning inom religionsdidaktik beskriver undervisning i religionskunskap i mångfalds- och pluralismpräglade klassrum, med särskilt fokus på didaktiska perspektiv, utmaningar och möjligheter. Vi vill särskilt belysa och avgränsa forskningsfältet till vilka didaktiska perspektiv, utmaningar och möjligheter som tidigare forskning identifierar i arbetet med religion, livsfrågor och etik i skolan.

Utgångspunkten är att religionskunskap i dagens skola bedrivs i klassrum där elever har olika religiösa, kulturella och livsåskådningsmässiga bakgrunder vilket ställer särskilda krav på undervisningens innehåll och utformning.

Genom att sammanställa och analysera både svenska och internationella studier syftar vi till att skapa en översikt över hur religionsdidaktisk forskning problematiserar frågor om mångfald, pluralism och undervisning. Studien avser även att synliggöra återkommande didaktiska utmaningar, såsom hantering av kontroversiella frågor, elevers olika positioneringar samt lärarens roll i klassrummet, men också de möjligheter som religionskunskap erbjuder för dialog, reflektion och förståelse i ett pluralistiskt samhälle. På så sätt vill vi bidra med kunskap som kan vara relevant både för fortsatt forskning och för praktisk undervisning i religionskunskap.

3.2 Frågeställningar

Frågeställningar som ska besvaras är följande:

1. Vilka didaktiska perspektiv och vilka normer i undervisningen identifierar forskningen i religionskunskapsklassrum präglade av mångfald?
2. Vilka didaktiska utmaningar och möjligheter identifierar forskningen i relation till normer och undervisningsperspektiv som präglar religionskunskapsundervisning i mångkulturella klassrum?

4. Metod

Denna studie är en litteraturstudie med syfte att undersöka hur religionsundervisning i mångfaldspräglade klassrum beskrivs i tidigare forskning. Fokus ligger på vilka utmaningar, perspektiv och möjligheter som lyfts fram i relation till pluralism, livsfrågor och etik i skolans religionsundervisning. Studien bygger på vetenskapligt granskade artiklar och utvalda bokkapitel.

Litteratursökningarna genomfördes i databaserna Scopus och ERIC. Scopus användes i första hand eftersom databasen erbjuder goda möjligheter till precisa avgränsningar, vilket resulterade i ett mer överskådligt och hanterbart material. ERIC användes som ett komplement för att säkerställa att relevanta studier inom utbildningsvetenskap inte uteslöts. I båda databaserna inkluderades enbart vetenskapligt granskade publikationer, peer-reviewed för att säkerställa att materialet uppfyller akademiska krav.

Sökprocessen genomfördes stegvis. Inledningsvis gjordes breda sökningar för att skapa en överblick över forskningsfältet. Därefter kombinerades flera sökord för att identifiera studier med tydlig koppling till religionsundervisning i skolans klassrumspraktik och i mångfaldspräglade kontexter. Sökningarna genomfördes främst i fälten titel, abstrakt och nyckelord.

4.1 Sökord och sökningar

De centrala sökorden som användes var:

religious education, pluralism, classroom, teaching, didactic, school, multicultural, multiculturalism, Sweden, Swedish.

Sökprocessen inleddes med sökordet Religious Education för att få en överblick över forskningsfältets omfattning. Denna sökning genererade cirka 500 000 träffar i ERIC och omkring 50 000 träffar i Scopus, vilket visade att forskningsfältet är mycket omfattande.

Därefter genomfördes mer specifika sökningar genom att kombinera flera sökord:

Religious education AND Sweden AND multicultural

Denna sökning gav 7 träffar i Scopus och 112 träffar i ERIC. Efter aktivering av filtret peer reviewed återstod 52 träffar, varav 2 var tillgängliga i fulltext. Sökningen användes för att

identifiera studier med tydlig koppling till svensk skolkontext och mångfald i religionsundervisning.

Religious education AND pluralism

I ERIC genererade sökningen 8 549 träffar efter aktivering av filtret peer reviewed. I Scopus genererade samma sökning 572 träffar. Skillnaden i träffmängd visar att begreppet pluralism används brett inom utbildningsforskning, men att Scopus erbjuder ett mer avgränsat och överskådligt material med tydligare koppling till utbildningsvetenskap och religionsdidaktik.

Religious education AND pluralism AND classroom

Denna kombination gav 1 465 träffar i ERIC och 572 träffar i Scopus.

Religious education AND pluralism AND teaching OR didactic OR classroom

Sökningen genererade 124 träffar i Scopus och 2 942 träffar i ERIC och möjliggjorde identifiering av studier med ett tydligt didaktiskt perspektiv.

Religious education AND pluralism AND school OR teaching

Denna sökning resulterade i 266 träffar i Scopus och 3 331 träffar i ERIC och bidrog till ytterligare avgränsning mot skolans undervisning.

Religious education AND pluralism AND multicultural/multiculturalism

I Scopus genererade sökningen 30 träffar, vilket resulterade i ett överskådligt material med tydlig koppling till utbildningsvetenskap och religionsdidaktik. I ERIC gav samma sökning initialt 5 464 träffar. Efter aktivering av filtret *peer reviewed* och val av ämneskategorin multicultural education reducerades antalet träffar till 2 153.

Trots dessa avgränsningar genererade ERIC genomgående fler träffar än Scopus, vilket krävde fortsatt manuell granskning av titlar och abstrakter för att säkerställa relevans i relation till studiens fokus.

4.2 Urval och avgränsningar

Urvalet av källor genomfördes i flera steg för att successivt avgränsa det stora antal träffar som genererades i sökningarna och säkerställa relevans i relation till studiens syfte och forskningsfråga. Efter genomförda databassökningar exporterades träffarna från Scopus och

ERIC, varefter materialet granskades genom läsning av titlar och abstrakt i relation till studiens syfte.

I det första steget granskades titlar och abstrakt. Studier sorterades bort om de saknade tydlig koppling till skolans religionsundervisning eller klassrumspraktik. Exempelvis exkluderades studier som: behandlade religion ur ett samhälleligt, politiskt eller teologiskt perspektiv utan koppling till undervisning samt saknade fokus på pluralism, mångfald eller livsåskådningsmässig variation i klassrum. Detta urvalssteg reducerade materialet avsevärt och möjliggjorde ett mer hanterbart vidare urval.

I nästa steg genomfördes en mer fördjupad läsning av de studier som bedömts relevanta. I detta skede granskades studiernas syfte, metod, empiriska kontext och analytiska fokus. Studier inkluderades om de: explicit behandlade religionsundervisning i skolans klassrum, analyserade didaktiska utmaningar, möjligheter eller strategier i pluralistiska eller mångfaldspräglade klassrum och diskuterade livsfrågor, etik eller religiös pluralism i undervisningssammanhang.

Studier exkluderades i detta steg om de visade sig ha ett alltför övergripande fokus, exempelvis på policy, styrdokument eller utbildningssystem på makronivå, utan analys av undervisningens praktik.

4.2.1 Slutligt urval och motivering

Det slutliga urvalet består av 17 källor, inklusive forskningsartiklar och utvalda bokkapitel. En översikt över de inkluderade studiernas karaktär, kontext och huvudsakliga fokus presenteras i *Bilaga 1*. Dessa valdes eftersom de tillsammans ger en mångsidig men sammanhållen bild av hur religionsundervisning i pluralistiska klassrum beskrivs i tidigare forskning med särskilt fokus på didaktiska perspektiv, utmaningar och möjligheter. I vissa fall valdes enskilda kapitel ur antologier, då dessa kapitel hade en tydlig relevans för studiens fokus medan övriga delar av verket behandlade andra teman.

Både svenska och internationella studier inkluderades. Svenska studier prioriterades när de var relevanta, eftersom de bidrar med en kontextuell förståelse av religionsundervisning i en sekulariserad och mångreligiös skolmiljö. Internationella studier inkluderades för att bredda det analytiska perspektivet och synliggöra gemensamma didaktiska utmaningar och möjligheter i pluralistiska klassrum, samt visa att svenska klassrum inte är de enda

utbildningskontexter som präglas av didaktiska utmaningar kopplade till religionsundervisning i pluralistiska och mångfaldspräglade klassrum.

4.2.2 Kompletterande urval

Utöver databassökningarna granskades även referenslistor i centrala studier samt tidigare studentarbeten med liknande forskningsfrågor. Detta användes som ett komplement till den systematiska sökstrategin, då alla relevanta studier inte alltid identifieras enbart genom sökord. I studien har även styrdokument och publikationer från Skolverket använts som källor. Dessa har inkluderats för att sätta religionskunskapsundervisningen i relation till gällande ämnesplaner och övergripande mål för skolans verksamhet. Skolverkets material har därmed fungerat som ett komplement till den forskningsbaserade litteraturen i analysen.

5. Resultat

5.1 Religionsundervisning i pluralistiska klassrum och sekulära normer

Den forskning som analyserats visar att religionskunskapsundervisning i pluralistiska klassrum ofta präglas av spänningar mellan religiös mångfald och sekulära normer. I en svensk kontext har dessa spänningar analyserats ingående av religionsdidaktikern Karin Kittelmann Flensner, vars avhandling *Religious Education in Contemporary Pluralistic Sweden* bygger på omfattande klassrumsobservationer i gymnasieskolor. Flensner visar att en sekulär hållning i undervisningen ofta framställs som neutral och objektiv, medan religiösa perspektiv riskerar att uppfattas som subjektiva eller privata (Kittelmann Flensner, 2015, s. 115–118).

I religionskunskapsundervisningen innebär detta att icke-religiösa positioner tenderar att fungera som norm. Ateism och sekularitet kopplas ofta till rationalitet och kritiskt tänkande, medan religiös tro i högre grad associeras med tradition, historia eller något som hör till det förflutna (Kittelmann Flensner, 2015, s. 117–120). Flensner visar att detta får konsekvenser för elevers deltagande i undervisningen, då elever med religiös tillhörighet riskerar att positioneras som avvikande eller som bärare av perspektiv som inte fullt ut ryms inom den dominerande diskursen i klassrummet.

Samtidigt framkommer att lärare ofta använder sekularitet som ett sätt att hantera religiös och kulturell mångfald. Genom att inta en uttalat sekulär position försöker läraren skapa ett gemensamt samtalsutrymme där ingen religion favoriseras. Flensner problematiserar denna strategi genom att visa hur icke-religiösa positioner i praktiken etableras som normativa. När sekularitet och ateism framställs som neutrala och objektiva i relation till ämnesinnehållet, medan religiösa positioner förstås som subjektiva eller partikulära, skapas en asymmetri i klassrummets samtalsvillkor (Kittelmann Flensner, 2015, s. 115–120).

Denna asymmetri innebär enligt Flensner att religion i första hand behandlas som ett studieobjekt snarare än som levd erfarenhet. Därmed begränsas möjligheterna till dialog där elevers egna livsåskådningsperspektiv erkänns som relevanta kunskapsbidrag. Flensner menar att detta riskerar att minska utrymmet för fördjupad förståelse och ömsesidigt

meningsskapande mellan elever i pluralistiska klassrum (Kittelman Flensner, 2015, s. 145–147). Liknande resultat framkommer i artikeln *Secularized and Multi-Religious Classroom Practice – Discourses and Interactions*, där Flensner analyserar hur sekularisering och religiös pluralism samverkar i svenska klassrum i religionskunskap. Studien visar att sekularism ofta används som ett pedagogiskt verktyg för att hantera mångfald, vilket påverkar vilka perspektiv som ges utrymme i undervisningen och vilka som riskerar att marginaliseras (Flensner, 2018, s. 6–8).

Ett nordiskt jämförande perspektiv på religionskunskapens didaktiska utmaningar ges i Nils H. Korsvolls studie *A Double Bypass? Tracing How the Aims of Religious Education Are Negotiated Across Different Dimensions of the Curriculum in Norway* (2021). Korsvoll analyserar hur religionskunskapens mål om pluralism och interkulturell förståelse omformas när de rör sig genom utbildningssystemets olika nivåer: från styrdokument via läromedel till undervisningspraktik i klassrummet (Korsvoll, 2021, s. 1–3). Med utgångspunkt i Oddrun M. H. Bråtens begrepp *bypass* beskriver Korsvoll hur utbildningspolitiska intentioner om pluralism riskerar att kringgås snarare än realiseras. Han identifierar en dubbel bypass, dels på läromedelnivå, dels i undervisningspraktiken (Korsvoll, 2021, s. 4–6).

Den första bypassen synliggörs i läromedlen, där religion ofta framställs på ett konsensusorienterat och harmoniserande sätt. Konflikter, maktstrukturer och oenighet mellan olika religiösa och livsåskådningsmässiga perspektiv tonas ned, vilket riskerar att begränsa elevers förståelse av religion som levd, omstridd och samhällsrelevant praktik (Korsvoll, 2021, s. 6–9). Den andra bypassen sker i undervisningspraktiken, där lärare ofta prioriterar social sammanhållning och trygghet. I pluralistiska klassrum kan detta innebära att potentiellt kontroversiella frågor eller tydliga skillnader mellan religiösa och sekulära positioner undviks, vilket i praktiken begränsar religionskunskapens pluralistiska ambitioner (Korsvoll, 2021, s. 9–12).

Ett fördjupande perspektiv på dessa strategier ges av Judith Everington, som i en europeisk jämförande studie, *European religious education teachers' perceptions of and responses to classroom diversity and their relationship to personal and professional biographies* (2011), visar hur religionslärares sätt att hantera religiös och kulturell mångfald hänger nära samman med deras personliga och professionella biografier. Studien, som bygger på biografiska intervjuer med lärare i sex europeiska länder, visar att lärare ofta utvecklar återkommande strategier för att undvika konflikt, exempelvis genom att tona ned elevers religiösa

tillhörighet eller betona likhet snarare än skillnad (Everington, 2011, s. 245–247). Författarna framhåller att dessa strategier formas i relation till nationella normer kring religion och utbildning, vilket bidrar till att sekularitet ofta framstår som ett professionellt förhållningssätt i klassrummet (s. 247–249).

Den problematik som tidigare identifierats kring hur sekulära normer och konfliktundvikande strategier formar religionsundervisningen framträder även i lärares professionella självförståelse. I en svensk studie undersöker Anders Sjöborg (2025) religionslärares attityder till religionens synlighet i det offentliga rummet, med särskilt fokus på religiösa symboler i skolkontexten. Studien bygger på en nationell enkätundersökning bland religionslärare samt kompletterande intervjuer. Resultaten visar att religionslärare i Sverige generellt är mer positiva till religionens närvaro i offentligheten än befolkningen i stort. Samtidigt framträder en tydlig ambivalens i relation till religiösa symboler, där graden av synlighet har stor betydelse. En majoritet av lärarna accepterar mindre religiösa symboler, såsom ett kors eller en Davidsstjärna, medan acceptansen är betydligt lägre för mer synliga symboler, exempelvis slöja eller turban, särskilt när dessa bärs av lärare i undervisningssituationen (Sjöborg, 2025, s. 7–10).

I intervjumaterialet beskriver flera lärare hur de i sin yrkesroll aktivt väljer en neutral klädstil för att undvika att uppfattas som normerande. Ett återkommande exempel är att lärare avstår från att bära religiösa symboler eftersom detta, enligt dem själva, skulle kunna tolkas som ett ställningstagande och därmed påverka undervisningens icke-konfessionella karaktär (Sjöborg, 2025, s. 10–11). Neutralitet och objektivitet framställs i dessa utsagor som centrala professionella ideal. Samtidigt visar enkätresultaten att samma lärare i högre grad accepterar att elever bär religiösa symboler. Omkring hälften av lärarna anger exempelvis att elever bör kunna bära slöja eller turban i skolan, medan motsvarande acceptans för lärare är lägre (Sjöborg, 2025, s. 8–10).

I relation till Korsvolls analys kan dessa resultat relateras till strategier för att undvika konflikt och upprätthålla trygghet i undervisningen. Exempel från intervjumaterialet visar att synliga religiösa symboler uppfattas som potentiellt konfliktfyllda i mångfaldspräglade klassrum, vilket bidrar till att lärare väljer att begränsa sin egen religiösa synlighet (Sjöborg, 2025, s. 11–13). Sammantaget visar studierna att religionskunskapsundervisning i pluralistiska klassrum påverkas både av strukturella strategier som syftar till att skapa sammanhållning och av underliggande sekulära normer i undervisningspraktiken.

Tillsammans bidrar dessa processer till att göra religion som levd erfarenhet svår att fullt ut integrera, trots styrdokumentens betoning på öppenhet och förståelse för olika livsåskådningar (Lgr 22).

Detta framgår även i Osbeck och Lieds (2011) klassrumsstudie där forskarna undersökte undervisning i religionskunskap i svenska gymnasieklassrum med elever från olika religiösa och kulturella bakgrunder. De konstaterar att “the discourses in the classroom affected what it was possible to learn” (s. 60), vilket visar hur klassrumsdiskurser och normer påverkar elevers möjligheter att tillägna sig kunskap om religion och livsfrågor. Exempel på didaktiska utmaningar i mångfaldspräglade klassrum kan vara att bemöta elevers olika religiösa och livsåskådningsmässiga perspektiv.

5.2 Kontroverser och didaktiska utmaningar i religionskunskap

Mot bakgrund av de sekulära normer och didaktiska spänningar som identifierats i religionskunskapsundervisningen blir det centralt att undersöka hur kontroversiella frågor hanteras i klassrummet. Forskning inom religionsdidaktik visar att undervisning om kontroversiella frågor utgör en central didaktisk utmaning i pluralistiska klassrum. Religion är dock inte per automatik ett kontroversiellt undervisningsinnehåll. Det är först när religiösa frågor kopplas till värdeladdade teman såsom etik, kön, sexualitet och mänskliga rättigheter som de kan bli kontroversiella. I sådana sammanhang berör undervisningen ofta elevers identiteter, livsåskådningar och personliga erfarenheter, vilket ökar risken för spänningar mellan olika perspektiv i klassrummet (Flensner, 2020; Liljefors Persson, 2025).

I den etnografiska studien *Dealing with and teaching controversial issues – Teachers’ pedagogical approaches to controversial issues in Religious Education and Social Studies* visar Kittelmann Flensner (2020) att vad som uppfattas som kontroversiellt i undervisningen inte i första hand avgörs av innehållets faktakarakteristik, utan av dess relation till elevernas erfarenheter och positioneringar i det aktuella klassrummet. När undervisningen berör frågor som elever har starka åsikter om eller personliga kopplingar till ökar risken för konflikt eller känslomässiga reaktioner.

Resultaten visar att lärare ofta upplever osäkerhet inför hur sådana situationer ska hanteras, vilket kan leda till strategier som undvikande eller avpersonifiering av innehållet. Dessa strategier används ofta i syfte att upprätthålla ordning och trygghet i klassrummet, men

riskerar samtidigt att begränsa möjligheterna till fördjupad dialog och kritisk reflektion (Flensner, 2020, s. 9–12).

Liljefors Persson (2025) framhåller i sin analys att undervisning om kontroversiella och existentiella frågor ställer höga krav på lärarens didaktiska medvetenhet och ämneskunskap. Hon betonar vikten av att undervisningen vilar på powerful knowledge, det vill säga ämnesspecifik kunskap som gör det möjligt för elever att analysera, jämföra och kritiskt granska olika religiösa och livsåskådningsmässiga perspektiv. I pluralistiska klassrum, där olika värdesystem möts, blir detta särskilt viktigt för att samtal inte ska reduceras till personliga åsikter utan ges en analytisk och kunskapsbaserad ram (Liljefors Persson, 2025, s. 6–8, 10–12).

Även Törnegrén (2023) lyfter fram religionskunskapsämnets potential att stärka elevers kritiska omdömesförmåga i mötet med kontroversiella frågor i en pluralistisk och sekulariserad skolkontext. Genom att arbeta med religioners normbildande berättelser och elevers möten med levd religion kan undervisningen ge redskap för att förstå hur religiösa uttryck påverkar både individ och samhälle (Törnegrén, 2023, s. 3–4). Samtidigt betonas att undervisningen kräver en didaktisk balansgång, där läraren behöver synliggöra perspektivmångfald utan att relativisera grundläggande demokratiska värden eller undvika konfliktfyllda frågor (Törnegrén, 2023, s. 9–10).

Sammantaget visar forskningen att undervisning om kontroversiella frågor i religionskunskap präglas av didaktiska spänningar som rör värden, identitet och makt i det pluralistiska klassrummet. Hur lärare väljer att hantera dessa frågor påverkar inte bara undervisningens innehåll, utan också vilka elever som ges utrymme att delta och hur tryggt detta deltagande upplevs. För att förstå konsekvenserna av dessa didaktiska val blir det därför nödvändigt att rikta fokus mot elevers egna erfarenheter och perspektiv i religionskunskapsundervisningen.

5.3 Elevers perspektiv, erkännande och möjligheter i undervisningen

Mot bakgrund av de didaktiska utmaningar som kontroversiella frågor innebär, blir elevers perspektiv centrala för att förstå hur religionskunskapsundervisning erfaras i praktiken. Forskning som utgår från elevers erfarenheter visar att religionskunskapsundervisning i pluralistiska och sekulariserade klassrum innebär särskilda villkor för elever med religiös tillhörighet, men också rymmer möjligheter till dialog och förståelse när undervisningen

utföras med medvetna didaktiska val. Hur religion representeras i undervisningen och i vilken utsträckning elevers erfarenheter erkänns påverkar både delaktighet och upplevd relevans.

5.3.1 Elevers erfarenheter och positionering i religionskunskap

I studien *Representera och bli representerad – Elever med religiös positionering* talar om skolans religionskunskapsundervisning undersöker Carina Holmqvist Lidh (2016) hur elever från olika religiösa traditioner erfar religionskunskapsundervisningen i svensk skola. Resultaten visar att många elever har svårt att känna igen sin egen religiösa tradition i undervisningen, då religioner ofta presenteras på ett förenklat och stereotypiserande sätt med fokus på regler, historia och yttre praktiker snarare än levd religion (Holmqvist Lidh, 2016, s. 84–88, 101–104).

Ett centralt resultat är elevernas erfarenheter av att bli positionerade som representanter för sin religiösa tradition i klassrummet. Elever beskriver att de, explicit eller implicit, förväntas förklara eller försvara sin religion, en roll som upplevs som tilldelad och problematisk. Att förväntas tala för en hel tradition beskrivs som begränsande och kan leda till obehag eller tystnad i undervisningen (Holmqvist Lidh, 2016, s. 135–142).

Liknande mönster framkommer i Dan Moulins (2011) studie *Giving voice to “the silent minority”*, som bygger på intervjuer med religiösa elever i brittiska secondary schools. Moulin visar att religion ofta framställs som homogen och föråldrad, vilket gör det svårt för elever att känna igen sin egen religiösa identitet i undervisningen (Moulin, 2011, s. 316–318, 323). Även här framträder förväntningar på elever att fungera som talespersoner för sin religion, en roll som ofta upplevs som påtvingad och belastande (Moulin, 2011, s. 320–322).

Vidare visar Moulin att rädsla för stereotypisering, intolerans eller att bli utpekad leder till att vissa elever väljer att hålla sin religiösa tillhörighet dold i skolmiljön. Tystnad och tillbakadragande framträder därmed som strategier för att undvika utsatthet i religionskunskapsundervisningen (Moulin, 2011, s. 321–322). Samtidigt uttrycker eleverna en ambivalent syn på ämnet, där religionskunskap beskrivs som potentiellt viktigt för att motverka okunskap och fördomar, men där denna potential är beroende av undervisningens utformning och bemötandet av religiösa elever (Moulin, 2011, s. 322–324).

Thorén (2024) visar i sin studie av muslimska gymnasieelevers erfarenheter att religionskunskapsundervisning i klassrum präglade av sekulära normer innebär särskilda pedagogiska utmaningar. Eleverna beskriver ämnet som både en möjlighet till samtal och reflektion och som känsligt, då undervisningen ofta berör personliga och potentiellt kontroversiella frågor. Särskilt problematiska undervisningssituationer rör frågor om exempelvis slöjbärande, fasta under ramadan, religiösa högtider och tillgång till bönerum (Thorén, 2024, s. 27–31).

I Thoréns doktorsavhandling framkommer att muslimska elever ofta befinner sig i en dubbel position där deras religiösa erfarenheter både osynliggörs och görs hypersynliga i skolmiljön. Religiösa praktiker ifrågasätts och islam framträder ofta som ett problem eller avvikande inslag i skolans vardag (Thorén, 2024, s. 91–97, 102–117). Erfarenheter av missaktning och bristande erkännande påverkar elevernas relationer till lärare, deras känsla av tillhörighet och deras strategier i utbildningen, medan erkännande framträder som en avgörande förutsättning för trygghet och delaktighet (Thorén, 2024, s. 181–200).

5.3.2 Erkännande, inkludering och möjligheter

Utöver de utmaningar som beskrivs visar forskningen att religionskunskapsundervisning i pluralistiska klassrum även rymmer betydande möjligheter när elevers olika livsåskådningar erkänns och inkluderas. I artikeln *Recognizing and acknowledging worldview diversity in the inclusive classroom* analyserar Janieta Bartz och Thomas Bartz (2018) hur undervisning som aktivt erkänner världsåskådningsmässig mångfald kan skapa förutsättningar för delaktighet och meningsfullt lärande. Studien visar att undervisning som utgår från antaganden om neutralitet riskerar att osynliggöra elevers livsåskådningar, medan ett medvetet erkännande av mångfald kan stärka inkludering (Bartz & Bartz, 2018, s. 1–4).

Dessutom framhålls betydelsen av didaktiska arbetssätt som möjliggör olika sätt att delta och uttrycka sig i undervisningen. Genom medveten didaktisk planering kan religionskunskap fungera som en arena där elevers erfarenheter ses som pedagogiska resurser snarare än hinder. Detta kan innebära att flera religiösa perspektiv ges utrymme utan att enskilda elever förväntas representera sin tradition, samt att undervisningen ger möjlighet att knyta innehållet till egna erfarenheter på olika sätt (Bartz & Bartz, 2018, s. 2–4).

I *Teaching inclusive religious education impartially* analyserar Robert Jackson och Judith Everington (2016) hur opartisk och inkluderande religionsundervisning kan praktiseras i icke-konfessionella skolor. Författarna visar att opartiskhet inte bör förstås som neutralitet, utan som ett professionellt förhållningssätt präglad av rättvisa, öppenhet och respekt för olika perspektiv. Resultaten betonar vikten av trygga klassrumsklimat och dialogbaserade arbetsätt för att elever ska våga uttrycka sina positioner utan rädsla för marginalisering (Jackson & Everington, 2016, s. 9–13).

Dessa didaktiska förutsättningar för erkännande och dialog bekräftas även i empirisk forskning som tar sin utgångspunkt i elevers egna upplevelser av religionskunskapsundervisning. I en australisk studie i boken *Intersections of Religion, Education, and A Sustainable World* undersöker William Sultmann (2025) vad gymnasieelever upplever som meningsfullt i olika former av religionsundervisning. Studien bygger på en enkätundersökning med 353 elever i årskurs 11–12 och jämför traditionella upplägg med en mer dialog- och erfarenhetsbaserad kurs (*Religion, Meaning and Life*). Resultaten visar att elever generellt värderar etik och studier av andra religioner högt, medan mer konfessionella inslag såsom bön och traditionell trosundervisning skattas lägre (Sultmann, 2025, s. 163–164). Ett centralt resultat är att dialog framträder som en särskilt betydelsefull pedagogisk arbetsform. Eleverna beskriver exempelvis att samtal där olika perspektiv möts bidrar till ökat engagemang och förståelse, i högre grad än arbete med lärobok eller individuella uppgifter (s. 165). Vidare visar resultaten att elever som deltar i den mer dialogiska undervisningen i högre grad upplever att religionskunskapen bidrar till deras förmåga att lyssna på andra, föra dialog, förstå sig själva och bidra till gemenskapen i klassrummet (s. 166). Dessa resultat indikerar att undervisning som skapar utrymme för elevers erfarenheter och perspektiv kan stärka både erkännande och delaktighet i pluralistiska klassrum.

Ett empiriskt komplement ges även i Anders Sjöborgs (2012) kvantitativa studie *Religious education and intercultural understanding*, som bygger på ett nationellt representativt urval av svenska gymnasieelever. Resultaten visar att elever med religiös tillhörighet generellt har mer positiva attityder till religionskunskap än icke-religiösa elever, särskilt vad gäller ämnets relevans för existentiella frågor och förståelse av andra människor. Studien visar även att när elevers religiositet beaktas försvagas betydelsen av faktorer som utländsk bakgrund, vilket

indikerar att relationen till religion snarare än etnicitet påverkar hur undervisningen upplevs (Sjöborg, 2012, s. 41–47).

Berhanu (2011, s. 130–134) framhåller att inkluderande utbildning inte enbart handlar om fysisk närvaro i klassrummet, utan även om att undervisningens innehåll, pedagogiska metoder och organisatoriska arrangemang måste anpassas efter elevernas olika behov och förutsättningar. Hon betonar att politiska intentioner om jämlikhet och mångfald inte alltid automatiskt omsätts i praktik, vilket kan leda till att vissa elever upplever marginalisering trots styrdokumentens ambitioner. Detta resonemang kompletterar tidigare forskning inom religionsundervisning som visar att elevers livsåskådningar riskerar att osynliggöras eller stereotypiseras när undervisningen inte tar hänsyn till deras erfarenheter (Holmqvist Lidh, 2016, s. 84–88, 101–104). Berhanu (2011, s. 130) framhåller att undervisningen inte kan utformas på samma sätt för alla elever, utan måste ta hänsyn till deras olika förutsättningar och behov. Detta visar att medvetna pedagogiska strategier är nödvändiga för att skapa möjligheter till delaktighet och erkännande i pluralistiska klassrum.

Sammantaget visar forskningen att religionskunskapsundervisning i pluralistiska klassrum kan fungera som en inkluderande och dialogisk arena när elevers livsåskådningar erkänns och undervisningen utformas med medvetna didaktiska strategier. Erkännande, representation och inkludering framträder därmed som centrala möjligheter för religionskunskapens roll i en mångfaldspräglad skola.

6. Slutsats

I denna kunskapsöversikt har syftet varit att undersöka hur religionsdidaktisk forskning beskriver undervisning i religionskunskap i mångfalds- och pluralismpräglade klassrum, med fokus på didaktiska perspektiv, normer, utmaningar och möjligheter. Utifrån studiens frågeställningar har tidigare forskning analyserats för att synliggöra återkommande mönster i hur religionskunskapsundervisning formas i sådana klassrum. Mot denna bakgrund sammanfattas nedan de huvudsakliga resultaten.

Avslutningsvis visar en sammanställning av resultaten att flera av de studier och avhandlingar som ingår i denna kunskapsöversikt pekar mot liknande didaktiska utmaningar i religionskunskapsundervisning i pluralistiska klassrum, trots skillnader i metod och kontext. Ett återkommande mönster i både svensk och internationell forskning är att religion ofta framställs på ett stereotypiskt sätt i undervisningen, vilket påverkar elevers möjligheter att känna igen sina egna erfarenheter. Dessa resultat i linje med Holmqvist Lidh (2016) och Moulin (2011) tolkas som att religionskunskapsundervisningens fokus på yttre aspekter riskerar att skapa ett avstånd mellan undervisningens innehåll och elevers egna erfarenheter. När religion främst framställs som regler, ritualer och traditioner snarare än som levd och föränderlig praktik, begränsas elevers möjligheter att känna igen sig själva i undervisningen. Detta kan i sin tur exemplvis bidra till minskad delaktighet och upplevelser av förfrämligande, vilket framträder som en central didaktisk utmaning i pluralistiska klassrum.

Ett konkret uttryck för denna problematik är att elever i undervisningen ofta tillskrivs rollen som representanter för sin religiösa tradition. Holmqvist Lidh visar att även om vissa elever beskriver rollen som självvald, upplever majoriteten att den är tilldelad och därmed oönskad (Holmqvist Lidh, 2016). Eleverna beskriver hur de förväntas förklara eller försvara sin religion inför klasskamrater, vilket skapar press och obehag snarare än förutsättningar för dialog. Liknande erfarenheter framkommer i Moulins studie, där elever uppger att de känner sig tvungna att fungera som talespersoner för sin religion, särskilt i situationer där undervisningen innehåller stereotypa framställningar (Moulin, 2011).

Konsekvenserna av denna positionering är enligt forskningen att elever utvecklar strategier som tystnad eller att dölja sin religiösa identitet i undervisningen. Holmqvist Lidh beskriver hur elever väljer att inte dela med sig av sina erfarenheter för att undvika att bli utpekade (2016). På motsvarande sätt visar Moulin att rädslan för stereotypisering eller religiös

intolerans leder till att vissa elever avstår från att delta i samtal om religion, trots att de i grunden upplever ämnet som viktigt (Moulin, 2011). Sammantaget visar dessa resultat att undervisningens sätt att presentera religion och positionera elever får direkta konsekvenser för elevers delaktighet, vilket utgör en central didaktisk utmaning i pluralistiska klassrum.

Liknande mönster framträder i Thoréns (2024) avhandling, där muslimska gymnasieelever beskriver erfarenheter av både osynliggörande och hypersynlighet i en sekulär skolmiljö, vilket påverkar deras delaktighet och känsla av tillhörighet. Samtidigt visar flera studier liknande resultat om religionskunskapsundervisningens potential. Trots återkommande utmaningar framhåller elevstudier och didaktisk forskning att undervisningen kan fungera som en arena för dialog och förståelse när elevers livsåskådningar erkänns. Detta framgår exempelvis i Sjöborgs (2013) studie, där undervisningen upplevs som mer relevant när elevers erfarenheter tas på allvar, samt i Bartz och Bartz (2018) och Jackson och Everington (2017), som visar hur undervisning som beaktar olika livsåskådningar skapar förutsättningar för delaktighet. Sammantaget pekar forskningen på en tydlig samsyn kring didaktiska utmaningar och gemensamma möjligheter, vilket stärker tillförlitligheten i denna kunskapsöversikt.

Utifrån resultaten i denna kunskapsöversikt framträder att religionskunskapsundervisning i pluralistiska klassrum i hög grad påverkas av sekulära normer. Ibland används detta som ett sätt att skapa ett gemensamt undervisningsutrymme där ingen religion ges företräde enligt forskning. Ett exempel kan vara att undervisningen främst fokuserar på religion som traditioner eller tankesystem, snarare än hur religion kan vara en del av människors vardag. Detta kan göra undervisningen mer hanterbar, men kan samtidigt påverka vilka perspektiv som får utrymme.

Mot bakgrund av de didaktiska spänningar som identifierats i resultaten, blir det relevant att relatera dessa till skolans styrdokument och ämnets intentioner. I Skolverkets ämnesplan för religionskunskap betonas att undervisningen ska ge elever möjlighet att utveckla förståelse för hur religioner och livsåskådningar kan påverka människors identitet och sätt att leva, samt synliggöra olika sätt att vara religiös eller icke-religiös (Skolverket, 2022, s. 1). Ett exempel på hur detta kan utmanas i praktiken är när elever läser om religiösa högtider i en lärobok utan att ges möjlighet att samtala om hur dessa kan firas i vardagen. För elever som själva firar dessa högtider kan detta innebära att deras erfarenheter inte synliggörs i undervisningen, vilket kan påverka både delaktighet och upplevd relevans.

Mot bakgrund av resultaten i denna kunskapsöversikt kan det tolkas som att undervisningens distanserade förhållningssätt till religion ofta utgör ett medvetet didaktiskt val. Flera studier visar att religionslärare i pluralistiska och sekulariserade klassrum använder strategier som sekularisering, avpersonifiering och undvikande av elevers personliga trosupplevelser för att skapa trygghet och minska risken för att elever känner sig utpekade (Flensner, 2015; Flensner, 2020). Resultaten visar att religion ofta behandlas som ett ämnesområde snarare än som levd erfarenhet, och att konfliktfyllda frågor hanteras försiktigt för att bevara social sammanhållning i klassrummet.

Skolverkets centrala innehåll i religionskunskap betonar att elever ska få möjlighet att samtala och resonera kring livs- och etiska frågor, vilket innebär att elevers perspektiv ges utrymme i undervisningen (Skolverket, 2022, s. 3). För det kommande yrkeslivet kan resultaten i denna del få betydelse för hur religionskunskapslärare planerar sin undervisning. Ett exempel kan vara att läraren kombinerar faktabaserade genomgångar med mer öppna arbetsformer, såsom reflektionsuppgifter där elever får möjlighet att koppla innehållet till egna erfarenheter. En sådan balans kan möjligen bidra till att undervisningen både följer ämnesplanens intentioner och är inkluderande.

Samtidigt finns begränsningar i de studier som ligger till grund för resultatet. Forskningen bygger till stor del på kvalitativa studier från svensk och nordisk kontext, vilket innebär att det speglar vissa undervisningsmiljöer. Dessutom ligger fokus ofta på lärarnas arbetssätt snarare än på elevernas upplevelser. Mot denna bakgrund kan vidare forskning undersöka hur elever upplever religionsundervisning i relation till mål om identitet, livsfrågor och mångfald, samt hur lärare skapar utrymme för olika perspektiv utan att undervisningen blir konfessionell.

Forskningen visar att undervisning om kontroversiella frågor i religionskunskap rymmer både didaktiska utmaningar och möjligheter i pluralistiska klassrum. Detta kommer till uttryck i hur lärare kombinerar kunskapsbaserad undervisning med dialog och reflektion, vilket enligt Flensner (2020) är avgörande för att undvika att innehållet avpersonifieras. Samtidigt framhåller Liljefors Persson (2025) och Törnegrén (2023) att en sådan balans stärker elevernas kritiska omdömesförmåga. Eftersom frågor om religion, etik, mänskliga rättigheter och livsåskådning ofta berör elevers identitet och erfarenheter, är de särskilt känsliga och komplexa (Flensner, 2020; Liljefors Persson, 2025). Om detta inte hanteras medvetet riskerar

elever att känna sig marginaliserade eller dra sig ur diskussioner, vilket begränsar deras lärande och kritiska reflektion.

Utifrån Törnegrans studie innebär detta att lärare behöver balansera mellan att vara kunskapsbaserade och samtidigt skapa utrymme för dialog, reflektion och elevernas kritiska utveckling (Törnegrn, 2023). Genom att kombinera faktabaserad undervisning med strukturerad dialog kan elever utveckla förmågan att analysera olika perspektiv. Om balans saknas riskerar undervisningen att antingen bli konfliktundvikande eller normstyrd, vilket begränsar elevernas kritiska tänkande och omdömesförmåga.

Kopplat till de resultat vi fått av dessa studier kan vi se att ett konkret exempel i klassrummet kan vara att en diskussion om religiösa värderingar avslutas snabbt av läraren för att undvika konflikt, vilket leder till att elevernas egna reflektioner blir osynliga. I analysen av resultatdelen 5.2 framträder det att undervisning om kontroversiella frågor i religionskunskap ställer höga krav på lärarens ämneskunskap och didaktiska medvetenhet.

I detta sammanhang lyfter Liljefors Persson (2025) begreppet *powerful knowledge* som ett didaktiskt ideal, vilket avser ämnesspecifik kunskap som ger elever redskap att analysera, jämföra och kritiskt granska olika religiösa och livsåskådningsmässiga perspektiv. Även om begreppet *powerful knowledge* inte används explicit i samtliga studier som analyserats, ligger flera av resultaten i linje med detta resonemang. Forskningen visar exempelvis att undervisning om kontroversiella frågor riskerar att reduceras till personliga åsikter eller konfliktundvikande samtal (Flensner, 2020; Törnegrn, 2023). Mot denna bakgrund kan Liljefors Perssons begrepp fungera som ett analytiskt verktyg för att förstå varför ämneskunskap är centralt.

Samtidigt visade resultaten i 5.2 att det som uppfattas som kontroversiellt inte alltid beror på innehållet i sig, utan på hur det relaterar till elevernas erfarenheter och positionering i klassrummet (Flensner, 2020). Å ena sidan innebär detta att läraren behöver en stabil kunskapsgrund för att kunna hantera kontroversiella frågor. Samtidigt krävs det att läraren är medveten om normer och hur olika elever kan reagera.

Men ur den blivande professionella lärarens perspektiv väcker detta frågan om vad resultaten innebär för undervisningspraktiken. Resultaten i avsnitt 5.2 visar att undervisning i religionskunskap inte enbart handlar om att förmedla fakta, utan också om att skapa en inkluderande och trygg lärmiljö. Å ena sidan framgår det att läraren behöver planera och

genomföra undervisningen på ett sätt som möjliggör hantering av känsliga frågor på ett professionellt sätt (Liljefors Persson, 2025). Klassrummets normer, relationer och upplevda trygghet framstår därmed som avgörande, eftersom vad som uppfattas som kontroversiellt beror på elevernas erfarenheter och positionering (Flensner, 2020).

Utöver undervisning om kontroversiella frågor belyser internationell forskning även bredare didaktiska utmaningar och möjligheter i mångkulturella och pluralistiska klassrum. Studier som Moulin (2011) och Jackson och Everington (2017) fokuserar exempelvis på frågor om erkännande, delaktighet och opartiskhet i religionsundervisningen, snarare än på kontroversiella frågor i snäv bemärkelse. Moulin visar att religiösa elever ibland känner sig osynliga, medan Jackson och Everington visar hur undervisning kan göras inkluderande och rättvis. Dessa principer kan svenska lärare använda som inspiration.

Sammanfattningsvis kräver undervisning om kontroversiella frågor medvetna didaktiska val, ämneskunskap och ett inkluderande förhållningssätt för att minska risken för exkludering (Flensner, 2020; Liljefors Persson, 2025; Törnegen, 2023).

Resultaten visar att elever med religiös tillhörighet ofta har svårt att känna igen sig i religionsundervisningen när religion framställs förenklat. Studier av Holmqvist Lidh (2016) och Moulin (2011) visar exempelvis att religion då reduceras till yttre praktiker, regler och traditioner, vilket osynliggör elevers erfarenheter av levd religion. Ett uttryck för detta är att elever förväntas representera hela religiösa traditioner, en roll som sällan är självvald och ofta upplevs som pressande. Detta kan leda till obehag, tystnad eller tillbakadragande från klassrumssamtal (Holmqvist Lidh, 2016; Moulin, 2011).

Studier av Bartz och Bartz (2018) samt Jackson och Everington (2017) visar att undervisning som aktivt skapar utrymme för olika perspektiv, utan att enskilda elever tillskrivs representantroller, kan stärka delaktighet och möjliggöra meningsfull dialog. Detta bekräftas även i Sjöborgs (2013) studie, där elever med religiös tillhörighet upplever religionskunskap som mer relevant när deras erfarenheter tas på allvar. Sammantaget visar resultaten att religionskunskapsundervisning i mångfaldspräglade klassrum präglas av didaktiska spänningar kring erkännande, representation och inkludering, vilka framträder som avgörande för elevers delaktighet och lärande.

För professionen innebär detta att läraren behöver vara medveten om hur innehåll och arbetssätt påverkar elevers delaktighet. Resultaten pekar på att undervisning som inte

problematiserar normer och positionering riskerar att exkludera vissa elever, medan medvetna didaktiska strategier kan stärka både lärande och förståelse i ämnet.

Eftersom denna studie bygger på en litteraturgenomgång saknas egen empirisk data från klassrum, vilket begränsar möjligheten att se hur dessa didaktiska perspektiv tar form i praktiken. Flera av de studier som använts är dessutom internationella, exempelvis Moulin (2011) samt Bartz och Bartz (2018), vilket innebär att resultaten behöver tolkas med försiktighet i relation till svensk skolkontext. Annars riskerar man att dra slutsatser som inte fullt ut speglar hur undervisning och elevers delaktighet fungerar i svenska klassrum.

6.1 Avslutande diskussion

Sammanfattningsvis visar resultaten att religionskunskapsundervisning i pluralistiska klassrum präglas av didaktiska utmaningar kring representation och erkännande av elevers erfarenheter. Förenklade framställningar och representantroller kan minska delaktigheten, medan undervisning som kombinerar ämneskunskap med dialog kan stärka inkludering och kritiskt tänkande.

6.2 Vidare forskning

Vidare forskning bör därför undersöka elevers upplevelser och lärares didaktiska strategier genom klassrumsobservationer och intervjuer för att fördjupa förståelsen av hur religionskunskapsundervisning faktiskt tar form i praktiken i pluralistiska klassrum. Även om tidigare forskning inkluderar studier som bygger på gymnasieelevers perspektiv, exempelvis genom enkätundersökningar som i Sjöborgs (2013) studie samt i Sultmann (2025), kan mer fördjupade kvalitativa empiriska studier bidra med kunskap om hur undervisningens innehåll, arbetssätt och klassrumssituationer upplevs och hanteras i konkreta undervisningssammanhang. En sådan forskningsinriktning kan synliggöra hur lärare balanserar mellan kunskapsförmedling, dialog och hänsyn till elevers olika livsåskådningar, samt hur elever upplever möjligheter till delaktighet och erkännande i undervisningen. Samtidigt är det centralt att denna undervisning även fortsättningsvis bedrivs inom ramen för skolans icke-konfessionella uppdrag, där religionskunskap behandlas på ett professionellt och sakligt sätt utan att enskilda trosuppfattningar främjas.

Källförteckning

- Ali, C. T. (2024). *Muslimer, skolan och förorten: Muslimska gymnasieelevers orienteringar och strävan efter erkännande*. s. 25–31, 91–97, 102–117, 181–200.
- Bartz, T. (2018). Recognizing and acknowledging worldview diversity in the inclusive classroom. *Journal of Religious Education*, s. 1–4.
- Berhanu, G. (2011). Inclusive education in Sweden: Responses, challenges and prospects. *International Journal of Inclusive Education*, s. 130–134.
- Everington, J., ter Avest, I., Bakker, C., & van der Want, A. (2011). European religious education teachers' perceptions of and responses to classroom diversity and their relationship to personal and professional biographies. *British Journal of Religious Education*, 245–249.
- Flensner, K. K. (2015). Religious education in contemporary pluralistic Sweden. *Nordidactica – Journal of Humanities and Social Science Education*, s. 56–63, 115–120, 145–147.
- Flensner, K. K. (2020). Dealing with and teaching controversial issues: Teachers' pedagogical approaches to controversial issues in religious education and social studies. *Journal of Beliefs & Values*, s. 9–12.
- Franck, O & Liljefors Persson, B. (2025). *Controversial Issues in Religious Education on Ethics, Values, and Beliefs. Perspectives from Northern Europe*. s. 1-17. Palgrave Macmillan Cham.
- Holmqvist Lidh, C. (2016). *Representera och bli representerad: Elever med religiös positionering talar om skolans religionskunskapsundervisning*, s. 84–88, 101–104, 135–142.
- Jackson, R. & Everington, J. (2016). Teaching inclusive religious education impartially: An English perspective. *British Journal of Religious Education*, s. 9–13.
- Kittelman Flensner, K. (2018). Secularized and multi-religious classroom practice: Discourses and interactions. *Journal of Religious Education*, s. 6–8.

Korsvoll, N. H. (2021). A double bypass? Tracing how the aims of religious education are negotiated across different dimensions of the curriculum in Norway. *British Journal of Religious Education*, s. 1–12.

Moulin, D. (2011). Giving voice to ‘the silent minority’: The experience of religious students in secondary school religious education lessons. *British Journal of Religious Education*, s. 316–318, 320–324.

Nilsson, J. & Bunar, N. (2015). Educational responses to newly arrived students in Sweden: Understanding the structure and influence of post-migration ecology. *Scandinavian Journal of Educational Research*, s. 400.

Sjöborg, A. (2012). Religious education and intercultural understanding: Examining the role of religiosity for upper secondary students’ attitudes towards RE. *Journal of Beliefs & Values*, s. 41–47.

Sjöborg, A. (2025). Public servants on public religion: Attitudes among Swedish teachers of religious education. *Journal of Religious Education*, s. 7–13.

Skolverket. (2011). *Ämnesplan för religionskunskap (Bilaga 14)*.

<https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65c345/1553966899007/Bilaga%202014%20Ämnesplan%20för%20ämnet%20religionskunskap.pdf>

(Hämtad: 2025-12-18).

Skolverket. (2022). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr22)*.

<https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/laroplan-lgr22-for-grundskolan-samt-for-forskoleklassen-och-fritidshemmet>

(Hämtad: 2025-12-17).

Skolverket. (2022). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2022*.

<https://www.skolverket.se/download/18.11f7c7851925054d8c642/1727947566208/pdf13074.pdf>

(Hämtad: 2025-12-17).

Skolverket. (u.å.). *Religion – att hantera kontroversiella frågor i undervisningen*.

<https://www.skolverket.se/kompetensutveckling/stod-i-arbetet/religion-att-hantera-kontrovers>

[iella-fragor-i-undervisningen](#)

(Hämtad: 2025-12-17).

Sultmann, W. (2025). Intersections of religion, education, and a sustainable world. Kap. 11, s. 163–164.

Bilaga 1

Nedanstående tabell ger en översikt över de vetenskapliga artiklar och bokkapitel som ingår i denna kunskapsöversikt. Studierna har grupperats utifrån författare, publiceringsår, typ av studie, kontext samt huvudsakligt fokus. Syftet med tabellen är att ge läsaren en samlad bild av materialets karaktär och tematiska inriktning.

Författare	År	Typ av publikation	Kontext	Huvudsakligt fokus
Flensner, K. K.	201 5	Avhandling (kvalitativ klassrumsstudie)	Sverige, gymnasieskol a	Sekularitet, pluralism och klassrumsdiskurser
Flensner, K. K.	201 8	Vetenskaplig artikel	Sverige	Sekulariserad undervisningspraktik i multireligiösa klassrum
Flensner, K. K.	202 0	Vetenskaplig artikel	Sverige	Undervisning om kontroversiella frågor
Holmqvist Lidh, C.	201 6	Avhandling (intervjustudie)	Sverige	Elevers religiösa positionering och representation
Thorén, C. A.	202 4	Avhandling (kvalitativ studie)	Sverige, gymnasieskol a	Erkännande, sekularitet och muslimska elevers erfarenheter

Korsvoll, N. H.	202 1	Vetenskaplig artikel	Norge	Läroplan, läromedel och undervisningspraktik
Everington, J.	201 1	Vetenskaplig artikel	Europa (komparativ)	Lärares professionella strategier i mångfaldspräglade klassrum
Jackson, R. & Everington, J.	201 6	Vetenskaplig artikel	England	Opartisk och inkluderande religionsundervisning
Moulin, D.	201 1	Vetenskaplig artikel	Storbritannien	Religiösa elevers erfarenheter i RE
Bartz, J. & Bartz, T.	201 8	Vetenskaplig artikel	Internationell	Erkännande av livsåskådningsmässig mångfald
Sjöborg, A.	201 2	Vetenskaplig artikel (kvantitativ studie)	Sverige	Elevers attityder till religionskunskap
Sjöborg, A.	202 5	Vetenskaplig artikel	Sverige	Religionslärares attityder till religion i offentligheten
Liljefors Persson, B.	202 5	Vetenskaplig artikel	Sverige	Kontroversiella frågor och powerful knowledge

Törnegren, S.	202 3	Vetenskaplig artikel	Sverige	Religionsdidaktik, kritiskt omdöme och pluralism
Sultmann, W.	202 5	Bokkapitel	Australien	Dialogbaserad religionsundervisning
Berhanu, G.	201 1	Vetenskaplig artikel	Sverige	Inkludering och utbildning i mångfaldskontext
Nilsson, J. & Bunar, N.	201 5	Vetenskaplig artikel	Sverige	Migration, skola och mångfald